

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ, СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА МІЖКУЛЬТУРНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

УДК 378.147:811.111

DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-4077.2020.187.87>

УСНИЙ ДВОСТОРОННІЙ ПЕРЕКЛАД: ШЛЯХИ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ТА ПРАГМАТИЧНОГО АНАЛІЗІВ (НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ НАПРЯМИ)

Олександр БІЛОУС (Кропивницький, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9574-4402>

Scopus Author ID: 57211910793

e-mail: obilous1955@gmail.com

Ольга БІЛОУС (Кропивницький, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6762-3673>

Scopus Author ID: 57211910792

e-mail: olga_bilous@yahoo.com

БІЛОУС Олександр, БІЛОУС Ольга. УСНИЙ ДВОСТОРОННІЙ ПЕРЕКЛАД: ШЛЯХИ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ТА ПРАГМАТИЧНОГО АНАЛІЗІВ (НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ НАПРЯМИ). У статті зроблено короткий історичний екскурс в історію становлення видів усного перекладу в західноєвропейській перекладацькій традиції. Завданням нашої розвідки є більш детальне розкриття специфіки такого підвиду усного перекладу як усний двосторонній переклад з лінгвістичної, психологічної та прагматичної точок зору. Адже залежно від вказаних завдань усний послідовний переклад може бути за часом його виконання як синхронним, так і послідовним. На сьогодні усному двосторонньому перекладу з точки зору перекладознавства, психолінгвістики та прагматики приділено недостатньо уваги під час навчання студентів саме усних видів перекладу, що і складає актуальність нашої розвідки. Релевантним є і той факт, що аналіз усного двостороннього перекладу українсько-німецького та німецько-українського напрямів майже не досліджено в Україні, на противагу українсько-англійському та англійсько-українському напрямках. У розвідці наведено результати експерименту щодо застосування студентами перекладознавчого відділення усного двостороннього перекладу на практиці.

Ключові слова: перекладознавство, усний переклад, технологія усного перекладу, усний двосторонній переклад, психолінгвістика, прагматика, українсько-німецький та німецько-український напрями, експеримент.

BILOUS Oleksandr, BILOUS Olga. BILATERAL INTERPRETING: WAYS OF PSYCHOLINGUISTIC AND PRAGMATIC ANALYSIS (GERMAN-UKRAINIAN AND UKRAINIAN-GERMAN DIRECTIONS). The paper provides a brief historical insight into the formation history of the types of interpreting in the translation tradition of Western Europe. The objective of our study is to reveal in detail the specifics of such subspecies of interpreting as bilateral interpreting from the linguistic, psychological and pragmatic points of view. Depending on the requirements, consecutive interpreting can be both simultaneous and consecutive proper. The topicality of our research consists in the fact that bilateral interpreting receives insufficient attention from the point of view of translation studies, psycholinguistics and pragmatics, when it comes to teaching interpreting to students. Relevant is also the fact that the analysis of Ukrainian-German and German-Ukrainian bilateral interpreting has hardly been investigated in Ukraine as opposed to Ukrainian-English and English-Ukrainian interpreting. The paper contains the results of the experiment focused on the practical application of bilateral interpreting by the students of the translation department.

Keywords: translation studies, interpreting, technology of interpreting, bilateral interpreting, psycholinguistics, pragmatics, Ukrainian-German and German-Ukrainian interpreting, experiment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Усний переклад практикувався як єдиний вид перекладу до того часу, доки люди не почали писати та здійснювати поряд з усним письмовий переклад.

До сьогоднішнього дня найдревнішими пам'ятками, які свідчать про існування усного перекладу в стародавні часи, є тексти з Єгипетських пірамід, датовані близько 3000 роками до Різдва Христового. У ті часи всі культурні, економічні, політичні та військові зв'язки на Близькому Сході велися за посередництва навчених іноземних мов дипломатів, так званих **драгоманів**. Слово **драгоман** (*толмач, посол, перекладач*) походить з арабської мови, вживається з XII ст. та запозичене з ділового лексикону часів імперії Великого Війська Степового і Османської імперії. Термін вживався в діловодстві Війська Запорізького, держави Війська Запорізького, Російської імперії тощо.

У ті далекі часи звичною формою усного перекладу був тільки **усний переклад перемовин (Verhandlungsdolmetschen)** між представниками різних мовних культур. Усний переклад здійснювався в той час за короткий часовий проміжок, як правило, речення в речення.

З часом, а саме з виникненням необхідності налагодження більш інтенсивних контактів між країнами і народами, розвинулася така форма усного перекладу, як **усний переклад доповідей (Vortragdolmetschen)**. Усний переклад доповідей передбачав переклад довших за часовим звучанням та об'ємніших за змістом промов/бесід.

Переклад здійснювали аматори, які володіли декількома іноземними мовами. Така форма усного перекладу не мала ніякого теоретичного підґрунтя, у порівнянні з уже існуючою формою письмового перекладу, та не належала до окремо виділеної посередницької діяльності перекладача, проте вона поклала початок подальшому розвитку професійної діяльності усного перекладача. Уже в 1000 році після Різдва Христового в Азії почали здійснювати підготовку усних перекладачів.

На початку XII ст. Французькому Імператору надійшла пропозиція **заснувати школу з підготовки усних перекладачів**, випусники якої мали виконувати функції усних перекладачів під час хрестових походів до Святої Землі (im Heiligen Land).

Одну з **перших європейських шкіл з підготовки драгоманів** у той час було засновано в Константинополі. Її випускники вступали на військову службу (Best, Kalina, 2002: 30-32).

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ. Усний переклад на рівні перемовин (*Verhandlungsdolmetschen*), або іншими словами (комунікативний) **переклад на рівні ведення бесід (Gesprächsdolmetschen)** широко практикується в міжнародній практиці і сьогодні. Слід зазначити, що існують певні розбіжності за сферами **застосування конкретної технології усного перекладу**, і при застосуванні однієї з технологій використовують **різні норми**. Під **нормою перекладу** слід розуміти сукупність вимог до якості та адекватності усного перекладу. Якщо, наприклад, перемовини ведуть між собою політики чи бізнесмени, то в основному тут діють **норми послідовного перекладу (Konferenzdolmetschen/конференц-переклад)**. Щодо **різних норм перекладу**, то слід зазначити, що при усному перекладі, наприклад, у **сфері медицини**, застосовується **послідовний переклад**, але його **норми** відрізняються від перекладу в інших галузях науки. Адже головним при перекладі у сфері медицини є вже **не текст (Wortlauf)**, а **усвідомлення/розуміння** того, про що йдеться, тобто передача **інтенції** мовця. Це означає, що основним завданням (нормою) перекладу у сфері медицини є донести повноцінно до реципієнта інформацію про рецепти, поради, дотримання кваліфікованих фахових вказівок та здійснення правильних заходів щодо їх виконання. Для наочності звернемося ще до одного прикладу, а саме до **норм усного перекладу в правовій сфері**: при допиті підозрюваних чи опитуванні свідків, при здійсненні судових процесів тощо **особливий акцент** робиться на **дослівному перекладі**, адже **кожне слово** може нести важливу інформацію, а відтак від рівня перекладу в правовій сфері залежать рішення слідчих органів, рішення судів та долі людей. Слід зауважити, що у кожній німецькомовній країні чинні правові та судочинні

законодавства суттєво різняться одне від одного, а отже різняться і термінологічні поняття у цих сферах.

Тож, як бачимо, **дієві норми** при послідовному перекладі в різних сферах людської діяльності суттєво відрізняються.

На основі відповідних наукових напрацювань щодо застосування **норм усного перекладу** в цілій низці сфер людської діяльності досить дотичних одна до одної, але з різним статусом задіяних у цих сферах фахівців та технологій, постало поняття **усного перекладу для потреб громади / усного перекладу в соціальній сфері (Kommunaldolmetschen)** (Röchhacker, 2000: 33).

Австрійський теоретик перекладу **Франц Пьоххакер (Franz Röchhacker)** висвітлює усі інші названі вище види усного перекладу (**Community Interpreting**) залежно від сфери діяльності (**settings**) та відносить до поняття **усний переклад у соціальній сфері – Kommunaldolmetschen vs. Konferenzdolmetschen** – види усного перекладу на рівні бесіди (**Gesprächs-**), на рівні перемовин (**Verhandlungs-**) та усний судовий переклад (**Gerichtsdolmetschen**) (Röchhacker, 2004). Майже до першої половини ХХ-го ст. усі види усного перекладу коротких та довгих за звучанням сегментів мовлення здійснювалися **послідовно**.

З вищеназваними видами усного перекладу існував і так званий **Flüsterdolmetschen – шептало–переклад**. Слово «шептало» походить від французького слова «**chuchotage**», яке означає «нашіптувати».

Прототипом технічних засобів для шептало-перекладу був «**Hushaphone**» (варіанти: Hush-a-Phone, Hush a Phone) – пристрій, який слугував для підключення до передавача телефону з метою зменшення шумів при телефонній розмові та підвищення конфіденційності. **Шептало–переклад (професійний сленг)** – це вид усного перекладу з використанням спеціальних технічних засобів: невеликого портативного пристрою (**передавач**) із вмонтованим мікрофоном, так званим «шептало» – для перекладача, у комплексі з портативним пристроєм з навушниками (**приймач**) – для адресатів перекладу. Завдяки **шепталу** перекладач має змогу знаходитися поруч з промовцем або ж сидіти збоку від учасників *конференції, семінару, презентації* тощо. Учасники отримують приймачі з навушниками і перекладач **неголосно нашіптує переклад** у мікрофон. Цей вид перекладу став проміжним між послідовним та синхронним перекладом та вважається «зародком» синхронного перекладу. Він застосовується в певних ситуаціях і сьогодні, коли переклад здійснюється для невеликої кількості слухачів та коли в аудиторії відсутні технічні засоби для синхронного перекладу: на прес-конференціях, прес-релізах, під час інтерв'ю тощо.

Найпоширенішим видом усного перекладу на міжнародних конференціях, світових симпозіумах, у європарламенті, на засідах ООН тощо є **синхронний переклад**, який здійснюється (майже) одночасно з мовленням промовця, та його невід'ємними атрибутами є **шумоізолюючі кабінки, оснащені мікрофонами, навушниками, динаміками** тощо. Оскільки цей вид усного перекладу є фізично напруженим та виснажливим, його, як правило, здійснюють, змінюючись, декілька фахово підготовлених для такого виду перекладу синхроністів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ. У зв'язку з інтенсивним застосуванням усних форм перекладацького посередництва в першій половині ХХ-го ст. у зарубіжних виданнях почали з'являтися перші наукові публікації (Wirl, 1958:34 ff) щодо питань усного перекладу та його впливу на ситуацію міжмовного опосередкованого спілкування. У цих розвідках у першу чергу було порушено такі питання, як мовні фактори, які обтяжують процес усного перекладу. Наприклад, висловлено думки, що послідовний переклад на конференціях, симпозіумах тощо, **по-перше**, постійно порушує мовлення доповідачів, перериваючи його для перекладу, **по-друге**, часова тривалість перекладу збільшується, особливо коли послідовний переклад здійснюється по-чергово декількома мовами. Цей фактор значно вплинув на подальше застосування саме послідовного перекладу на міжнародних конференціях, форумах тощо та поклав початок широкого застосування синхронного перекладу в міжнародній практиці («справжнім хрещенням» синхронного

перекладу прийнято вважати Нюрнберзький трибунал над нацистами) – «Вдалиий досвід синхрону в Нюрнберзі став запорукою його подальшого поширення в міжнародному житті» (Саприкін, Чужакін, 2011: 12). Перевагою синхронного перекладу є те, що він може здійснюватися багатьма мовами одночасно. Відразу слід наголосити на тому факті, що перекладачам-синхроністам, як правило, надають тексти доповідей або ж тези до них.

Завдяки широкому застосуванню усного перекладу та усіх його вище названих підвидів у 60-х роках ХХ-го ст. його виділено в провідних зарубіжних університетах в окрему навчальну дисципліну. Усний переклад став у перекладацькій традиції західноєвропейських країн **предметом дослідження усного перекладознавства – Dolmetschwissenschaft– та психолінгвістики – Psycholinguistik –**, адже наукове дослідження шляхів та явищ, завдяки яким люди спілкуються та знаходять порозуміння між собою через посередництво мови, можливе лише шляхом міждисциплінарних зв'язків лінгвістики (у даному випадку усного перекладу) з іншими науковими галузями, особливо з **психологією та прагматикою. Психолінгвістика** досліджує зв'язок між застосуванням мови у взаємозв'язку з психологічними процесами, такими, як пам'ять, увага, розуміння, та основними складниками цих процесів (Snell-Hornby et al., 2006: 64-65). З цього постає і **предмет дослідження психолінгвістики – це, перш за все, – носій мови/мов та його здатність оволодіти мовою/мовами, розуміти мову/мови, продукувати мовою/мовами словесні вирази.** З іншого боку, усне перекладознавство та психолінгвістика тісно пов'язані з **прагматикою, предметом** вивчення якої є людські виміри комунікації, у нашому випадку щонайменше двомовної комунікації, та їх взаємозв'язок з мовними структурами спілкування. А тому прагматичний аналіз мовних комунікацій є, на наш погляд, також вагомим у вивченні всіх видів усного перекладу, адже він емпірично піддає аналізу, як діє перекладач у практичному використанні рідної та іноземних мов.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

У сучасному перекладознавстві усний переклад підрозділено на три основні види: «...послідовний, з аркуша та синхронний» (Черноватий 2013: 252), «...послідовний переклад та двосторонній усний переклад, синхронний переклад та нашіптування» (Зінукова, 2018: 19). Ці види поділено на цілу низку підвидів залежно від сфер комунікації. Нагадаємо визначення основних двох видів усного перекладу: якщо мовлення перекладача слідує за мовленням учасника комунікації, то в даному випадку усний переклад називається **ПОСЛІДОВНИМ**, якщо ж мовлення учасника комунікації (майже) збігається за часом з мовленням перекладача, то такий вид усного перекладу називається **СИНХРОННИМ**. Подібна класифікація характеризує види усного перекладу лише в часі здійснення перекладу, **завданням нашої розвідки** є більш детальне розкриття специфіки такого підвиду усного перекладу як усний **двосторонній переклад (надалі – УДП) з лінгвістичної, психологічної та прагматичної точок зору.** Адже залежно від поставлених вимог **УДП** може бути за часом його виконання як **синхронним**, так і **послідовним**. Проте дослідники усного перекладу «...не мають єдиної думки щодо виділення основних характеристик усного перекладу, які зумовлюють його специфіку» (Зінукова, 2018: 19). Саме **УДП** з точки зору усного перекладознавства, психолінгвістики та прагматики, на нашу думку, приділено сьогодні недостатньо уваги при навчанні студентів саме усного перекладу, що і складає **актуальність** нашої розвідки. **Актуальним** є і той факт, що аналіз **УДП** саме українсько-німецького та німецько-українських напрямів майже не досліджений в Україні, на протипагу українсько-англійському та англійсько-українському напрямках, де за роки незалежності було опубліковано численну кількість наукових статей, як, наприклад: (Демецька, 2019; Зінукова, 2018; Кобуякова, 2016), чотири навчальні посібники з усних видів перекладу (Швачко, 2004; Нестеренко, 2004; Максимов, 2007; Саприкін, Чужакін, 2011) та один підручник з методики викладання перекладу як спеціальності, у якому VI-й розділ присвячений питанням навчання усного перекладу (Черноватий, 2013).

Сучасними навчальними посібниками з німецько-українського перекладу є фундаментальне видання авторського колективу під керівництвом видатного українського лінгвіста та перекладознавця *Тараса Кияка* (Кияк 2014) та навчальний посібник *Світлани*

Синегуб (Синегуб, 2018), але в цих навчальних посібниках широко висвітлено тільки питання письмових видів перекладу.

Усний двосторонній переклад (*об'єкт дослідження*) поділено на **шість підвидів**: 1) **абзацно-фразовий переклад (АФП)**, коли промовець висловлюється невеликими фразами, не більше кількох речень; 2) **неофіційний двосторонній переклад без запису** – переклад розмов, інтерв'ю, чи просто обміну репліками, коли ситуація дозволяє обходитися без запису (або робити якісь мінімальні нотатки); 3) **офіційний двосторонній переклад без запису** – переклад ділової розмови чи інтерв'ю за участі двох чи більше осіб з відносно короткими висловлюваннями різними мовами на спеціальну тематику; 4) **двосторонній переклад (під запис)** – переклад офіційної розмови, інтерв'ю, виступів на прес-конференціях і т. ін. з міжнародної (загальнополітичної) тематики, де висловлювання відносно довгі (до 3-5 хв.); 5) **переклад монологічного мовлення під запис** – передача монологічного мовлення (виступ, заява для друку, промова, лекція, звернення, прес-конференція, брифінг, тост тощо) на публіці, у закритому приміщенні або надворі (іноді в непристосованих умовах, без підсилення звуку, при сильному шумі та шумових перешкодах; 6) **переклад з аркушу** – цей вид поєднує в собі характеристики як письмового, так і усного перекладу. Інформація при даному підвиді усного перекладу зчитується з певного носія (папір, дисплей тощо), але перекладається усно (Саприкін, Чужакін, 2011: 47-51).

Якщо за умовами здійснення перекладу важливим є, аби мовлення перекладача не збігалось з мовленням учасників діалогу, то в цьому випадку **двосторонній** переклад стає **послідовним**. Якщо ж ця умова зникає, то перекладач може перекладати мовлення учасників діалогу одночасно з їхнім мовленням, тобто **синхронно**. Разом з тим мовлення учасників діалогу та його переклад залишається **двостороннім**.

Необхідно постійно враховувати той факт, що незалежно від того, як здійснюється процес УДП, послідовно чи синхронно, він (процес) наділений певними характеристиками, які і створюють його специфіку, а саме **вирізняють його від інших видів усного перекладу**.

І насправді це так, адже для характеристики УДП недостатньо враховувати тільки часовий фактор здійснення перекладу. Адже як перекладачеві в процесі УДП, так і викладачеві при розробці методики навчання видам усного перекладу потрібно мати на увазі й інші фактори, які впливають на характер слухання (аудіювання) та здійснення перекладу (*предмет розвідки*), фактично виділяючи його – усний двосторонній переклад – в особливий вид усного перекладу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ. У професійній діяльності перекладача місце УДП визначається його метою. Ця мета – переклад мовлення партнерів діалогу у випадках, коли учасники діалогу послуговуються різними мовними кодами.

На сьогодні УДП здійснюється під час переговорів, зустрічей, бесід тощо, а також під час опитування свідків, які застосовують при відповідях іноземні мови. Нерідко без такого виду усного перекладу не обходяться такі композиційні форми сучасного усного спілкування, як прес-конференції (прес-релізи) або дискусії, які як правило базуються на різноманітні чергувань або зміщень, взаємопроникненні елементів розмовної та літературної мов, адже, як зазначає всесвітньовідома лінгвіст і психолог *Ревека Фрумкіна*, те, як ми говоримо, певним чином відображає наш внутрішній світ. Про багато аспектів особистості можна дізнатися судячи з її мовлення. Так, освічена та добре вихована людина може розуміти *блатний жаргон*, але вона або не буде послуговуватися ним, або ж за необхідності буде робити це обережно. Незважаючи на те, що в неофіційному мовленні ми говоримо досить спонтанно, така людина навряд чи буде вживати слова типу *воділа, западло, стрьомний*. На них накладена підсвідома заборона.

Що ж слід розуміти під поняттям розмовна мова? **Розмовна мова** – це не просторіччя, не розмови людей на лавочці. Це й не та розмовна мова, яка представлена в літературних творах у вигляді «прямої мови» персонажів. Це і не мова вчителя біля дошки, доповідача чи телеведучого. Тут йдеться про спонтанне, невимушене усне мовлення освічених носіїв сучасної літературної мови. Це мовлення позбавлене рис просторіччя та вільне від «вуличного» жаргону та діалектизмів.

Розвиваючи далі свою думку, дослідниця виділяє три особливості позамовної ситуації, які спонукають вжиток розмовної мови: 1) невідповідність, спонтанність мовленнєвого акту; 2) невимушеність висловлення; 3) безпосередня участь мовців у мовленнєвому акті.

Щодо *невимушеності*, то вона визначається наявністю між учасниками мовленнєвого акту неофіційних відносин. Мовлення теле- чи радіоведучого може, а іноді і має, сприйматися як невимушене. Насправді ж воно завжди обдумане та за стилем і манерою мовлення ближче до мовлення освічених людей.

Особливості розмовної мови, на думку вченої, полягають у тому, що значна частина інформації знаходиться не в тексті самого висловлення, а в ситуації спілкування загалом (так звана **конституативність**, тобто **визначальність** розмовної мови). Коли мовець (несвідомо, але неухильно) орієнтується на те, що слухач без проблем зможе виокремити необхідну йому (хоча і не наявну) інформацію: адже слухачеві тією ж мірою доступний багатшаровий контекст ситуації спілкування

Які складові цього контексту? Це перш за все, час та місце комунікації, які є спільними для учасників; міміка та жести учасників комунікації, особливості стилю спілкування, тобто мовленнєвий етикет, типовий для даного середовища тощо (Фрумкіна, 2008: 194-210).

УДП являє собою своєрідну форму спілкування з опосередкованою (з'єднувальною) ланкою – перекладачем. Наявність цієї ланки має певний вплив на мовлення партнера по комунікації. Так, мова партнерів по комунікації може бути менш спонтанною, ніж діалогічне мовлення у сфері повсякденно-побутового спілкування. З іншого боку, партнери по комунікації, як правило, прагнуть пристосуватися до опосередкованої ланки, тобто до перекладача. Ця обставина також певною мірою відображається на їхньому мовленні, проте їхнє мовлення не перестає бути діалогічним. Ось чому УДП слід розглядати, перш за все, як переклад такого мовленнєвого матеріалу, який притаманний характеристикам діалогічного мовлення (Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах, 2010: 147-152). До таких характеристик слід віднести: **а)** обмеження в часі для оформлення мовлення; **б)** спонтанність; **в)** широке вживання розмовних форм мовлення; **г)** часте використання недосконалої зовнішньої форми. У діалозі гостро настає швидка зміна інтонації, строкате чергування різних форм мелодики мовлення, широко розгорнутою є палітра позамовних **засобів спілкування**, таких, як міміка, жестикуляція, пластика (рухів), контакт очей, пози співрозмовників тощо. Безпосередній усний переклад здійснюється в звучанні соціально-звичних мовленнєвих формул. Окрім того, діалогічне мовлення вирізняє також і той факт, що воно є процесом мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування» (Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах, 2002: 146-147).

Всесвітньовідомий психолінгвіст *Олексій Леонт'єв* зазначає, що діалогічне мовлення будується за тим же спільним принципом, що і «образне запам'ятовування» мовлення. Іншими словами, діалогічне мовлення не запрограмоване. Воно не обов'язково витікає із задумки та думки, яка внутрішньо формується суб'єктом, найчастіше воно ситуативне і незрозуміле без знання даної реальної ситуації або уявної ситуації. При цьому діалогічне мовлення (ланцюжок реакцій) типово реактивне, репліка-відповідь співрозмовника являє собою звичайну перефразу або ж повтор питання або зауваження. На думку вченого, діалогічне мовлення будується за схемою «стимул – реакція». Репліка першого співрозмовника частіше за все допускає порівняльно невелике число можливих відповідей, у всякому разі за змістом. Мовленнєва «функція» другого співрозмовника зводиться до вибору найбільш вірогідного з цих можливих відповідей – у даній ситуації та для даного суб'єкта. Таким чином, зв'язок реплік першого та другого співрозмовників простіше за все інтепретувати за допомогою звичайного умовнорефлекторного зв'язку. Це дозволяє, між іншим, «не дослуховувати» співрозмовника, який говорить про те, що завідомо має певну відповідь, та що дає можливість взаємонашарування реплік, тобто коли один співрозмовник ще не закінчив говорити, а інший почав говорити, перебиваючи першого. (Леонт'єв, 2005: 168).

На основі вище викладеного, можна констатувати, що до діалогічного мовлення досить дотичним з психологічної та прагматичної точок зору є **синхронний переклад**, підвидом якого, як зазначалося вище, є усний двосторонній переклад.

Саме синхронний переклад є **найменш дослідженим в Україні**, особливо щодо психологічних та прагматичних питань. А отже, короткий огляд суджень щодо цього виду перекладу з точок зору психолоінгвістики та прагматики буде в цій розвідці, на нашу думку, доречним.

Олексій Леонт'єв намагається подати найбільш загальну психологічну характеристику синхронного перекладу. В оптимальному випадку, тобто коли в кабіні (для синхронного перекладу) знаходиться висококваліфікований перекладач з високим рівнем автоматизації, багато автоматизмів, яким ми не приділяємо уваги, ґрунтуються саме на достатньо точному прогнозі вірогідностей тих чи тих подій. Як далі зазначає вчений, здатність людини вносити «смысл» та структуру в апіорі «неосмысленный» мовний матеріал стала перешкодою для психологічних експериментів із запам'ятовування неосмыслених складів. Але ця ж обставина спонукала вчених досліджувати, якими ж є наші неявні знання про наше мовлення, тобто про ті знання мовленнєвих навичок, які тяжко навіть уявити, то це являє собою такий вид монологічного мовлення, де мова-посередник перекладу (програма) запрограмована ззовні.

Цю характеристику поряд з синхронним перекладом мають й усі інші види (усного) перекладу. **Загальною для декількох видів (але не для всіх) усного перекладу є така риса, яку можна охарактеризувати як опору на ізольовані мовні одиниці**, тобто, якщо при звичайному мовленні достатньо мови-посередника (людина добре розуміє сама себе і їй не потрібно ніяких додаткових засобів, аби уточнити та закріпити зміст програми, тобто мови-посередника), то при «синхронному мовленні» перекладач, як правило, окрім роботи, пов'язаної з програмуванням висловлювань в цілому, виконує роботу з безпосереднього перекодування деяких лінгвістичних компонентів висловлення (як правило записуючи їх «для запам'ятовування» на папері).

Розвиваючи далі свою думку, вчений констатує, що синхронний переклад має одну специфічну особливість, яка відрізняє його від усіх інших видів усного перекладу. Це «розривність» мови-посередника, інакше кажучи, синхронний перекладач не «втискає» всю прослухану фразу в програму (мову-посередник), аби потім знову «розгорнути» цю програму (мову-посередник) у фразі іншою мовою, а виконує цю дію з окремими компонентами фрази, а саме з такими (компонентами), які в певному сенсі є універсальними для висловлення будь-якою мовою незалежно від її структури.

Як наочний приклад *Олексій Леонт'єв* наводить переклад фрази «*Навички одночасного слухання та мовлення слід виробляти паралельно з вивченням іноземної мови, а не після оволодіння нею*». Перекладач дочекається слова «мовлення» та здійснить переклад цього компонента. Розрив. «*Слід виробляти*». Переклад, розрив. «*Паралельно з вивченням іноземної мови*». Переклад. Розрив і т. д.»

Уже з наведеного прикладу ми бачимо, як залежить переклад від **актуального членування (тема-рема)** висловлення та взагалі від його логічної структури. Якщо слово «*паралельно*» чітко протиставляється в мовленні «*після*», то перед ним слід очікувати паузу і «розрив», якщо ж таке виділення відсутнє (і для перекладача слова «*а не після...*» будуть несподіванкою), то можливо, що в якості «мінімальної одиниці перекладу» виступить відрізок «*слід виробляти паралельно з вивченням іноземної мови*» (Леонт'єв, 2005: 170).

Очевидно, що при **синхронному перекладі** відомий «збурюючий» вплив здійснює порядок компонентів у фразі мови оригіналу та «мови перекладу». Усі чули, як посередні синхронні перекладачі породжують рідною мовою фрази із завідомо нерідною синтаксичною організацією, віддавши при цьому перевагу ризику забути якісь суттєві компоненти висловлювання при збільшенні «мінімальної одиниці перекладу». У термінах цю проблему, на думку вченого, можна охарактеризувати як проблему групування компонентів мови-посередника (тобто програми).

Це вказує на заданість вжитку мови-посередника (програми) іззовні як на рису, яка є характерною для всіх видів перекладу. Учений зазначає, що цю думку можна виразити інакше: при здійсненні перекладу, як відомо, наявний певний інваріант, який є константним при перетворенні висловлення мовою I у висловлення мовою II. (тут йдеться не про художній переклад, де інваріантом виступає домінанта художньої структури твору). Що ж слугує інваріантом при усному перекладі? Він (інваріант) визначається як «спільність проголошеного ... семантичного змісту», як тотожність «елементарних смислових одиниць мови-посередника, які поставлені у відповідність з даним висловлюванням», як ... «безпосереднє, інтуїтивне відображення» зв'язків та відносин, на кінець, як «ті ж самі думки, відчуття, бажання». Ці визначення, на думку вченого, досить чітко розпадаються на дві групи залежно від того, виголошують їх лінгвісти чи психологи... Перші два визначення витікають з уявлення про об'єктивну, предметно-логічну тотожність одиниць перекладу... Інші два визначення більш близько відображають істинний стан справ. Проте обидва вони – не зовсім коректні. Адже зрозуміло, що «одні і ті ж думки, почуття, бажання» не являють собою в повній мірі вичерпне та конкретне формулювання, навіть якщо перефразувати його (формулювання) та говорити про той самий предметно-логічний та емоційний зміст та про ту саму мотивацію». Що ж (все-таки) являє собою інваріант при усному перекладі? *Олексій Леонт'єв* уважає (Леонт'єв, 2005: 170-172), що таким інваріантом є якраз внутрішня програма (мова-посередник) мовленнєвого висловлення – система функціонально «ненавантажених» смислами елементів предметно-образотворчого кола або ж певних дій, які направлені на ці елементи. А оскільки смисл є функцією співвіднесеності мотивації та цілеспрямованості діяльності, то і вибір програми обумовлений попереднім досвідом людського організму (вірогідного прогнозування), а структура програми (мови-посередника), – факторами ситуації та контексту, оскільки усі ці фактори є релевантними при перекладі та мають бути задіяними при психологічному та прагматичному аналізах (хоча в типових для перекладу випадках деякі із цих факторів нейтралізуються – наприклад, фактор досвіду та фактор ситуації).

ОБГОВОРЕННЯ. У процесі усного двостороннього перекладу перекладачеві необхідно зрозуміти та перекласти всі ті мовленнєві формули, штампи, еліпси і навіть арготичні вирази, якими пістрявіє жвавий діалог та які трапляються незалежно від теми спілкування і в розмові, і в перемовинах, чудове знання яких має бути абсолютно необхідним для усіх тих, хто задіяний у сфері усного перекладу діалогічного мовлення.

Уміння перекладати розповсюджені формули-кліше, вирази розмовної мови, екзотизми, діалектизми, гру слів тощо (Баран т.і., 2008: 195-234) свідчить про те, що перекладач обізнаний в істинно діалогічному мовленні, у тих його виразах, які не засвоюються через книжку чи то через шкільну освіту, а які передаються по-життєво з уст в уста.

Як відомо, норми поведінки людини мають свої мовні відповідники, які не обов'язково збігаються в різних народів. Звідси постає і **завдання усного перекладача**: не просто перекладати, а навчитися в процесі **УДП** використовувати розмовні вирази, які б найбільшою мірою відповідали певній ситуації спілкування. Знання різного роду виразів-стереотипів, які є характерними для діалогічного мовлення, та вміння їх правильно вживати в процесі перекладу, втілять впевненість у перекладача та допоможуть найбільшою мірою емоційно вплинути на реципієнта, оскільки адресований йому (реципієнту) мовленнєвий матеріал сформульований згідно мовленнєвого узусу правильно, тобто тими ж словами та виразами, які сам слухач звик вживати в подібних ситуаціях.

Окрім того, знання виразів, притаманних діалогічному мовленню, знайомство з мовленнєвою поведінкою носіїв мови, дозволяють зрозуміти їх (носіїв) на півслові, що в свою чергу, створює кращі умови для перекладацької діяльності та здебільшого спонукає до більш швидкого та якісного перекладу.

Таким чином, у діалогічному мовленні застосовується ціла низка таких синтаксичних конструкцій, які є повністю не властивими для монологічного мовлення (Васьківська т. ін., 2019). Тут слід також наголосити на тій обставині, що, як правило, діалогічному мовленню

притаманні досить часті граматичні помилки та відхилення від мовної норми, що не є характерним для монологічного мовлення, адже воно, як правило, є організованим видом усного мовлення та більш підготовленим (Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах, 2002: 167).

Щодо відхилень від мовної норми, то тут слід наголосити, що навіть культурно освічена частина суспільства припускається помилок у мовленні, тому усному перекладачеві з української німецькою і навпаки з німецької українською не слід «втрачати голову» та губити темп/ритм перекладу через граматичні помилки (*порядок слів у підрядних реченнях, вживання артиклів, часових форм тощо*). Проте безграмотний УДП не має стати постійним «виправданням» перекладача. Здійснювати граматично та лексично адекватний переклад – «переклад, який викликає в іншомовного одержувача реакцію, відповідну комунікативній настанові відправника» (Чередниченко, 2017: 17) – має стати основною метою та завданням усного перекладача. Для досягнення цієї мети та ефективного виконання поставленого завдання потрібно завжди знаходити час та по «свіжих слідах» ретельно вивчати кожен здійснений переклад та ґрунтовно проаналізувати помилки, та/аби в подальшому їх не допускати (Чужакин, 2002: 7).

Тоді ж постає питання, а чи так просто розуміти діалогічне мовлення з «граматичними помилками»? На це питання не просто відповісти стверджувально, оскільки в процесі професійної підготовки у вищій майбутній перекладач знайомиться, як правило, лише з правильним мовленням. Його викладачі вже через необхідність просто приречені говорити тільки правильно. У навчальних звукозаписах студентам перекладознавчих відділень також пропонується, як правило, лише правильне мовлення. Наразі слід зазначити, що правильне мовлення – це в певному сенсі мовлення-еталон, а воно є великою рідкістю. Більшість людей говорить набагато гірше і розуміти їх, особливо на слух, буває значно складніше. Всесвітньо відомий драматург і великий учитель акторській професії *Костянтин Станіславський* писав щодо цього: «...я вивчав як себе, так і інших і в результаті остаточно впевнився в тому, що людям потрібно знову йти до школи і починати все з азів. Ми не відчуваємо своєї мови, фраз, складів, букв, а тому легко перекручуємо їх... Додайте до цього окання, акання, шепелявість, гаркавість, гугнявість, вищання, писки, скрипи та всякого роду недорікуватість» (Станіславський, 2017). Відразу ж слід зауважити, що така невтішна характеристика відноситься не тільки до носіїв російської мови (адже саме її мав на увазі геній сцени), це торкається всіх мов світу, не кажучи вже про «суржик» в Україні (Bilous, 2015).

Ось чому ми вважаємо, що для успішної реалізації УДП необхідним є попереднє ознайомлення (попередня проінформованість) з мовленням найрізноманітніших носіїв мови, як, наприклад, німецької (Білоус, Пянковська, 2019), а не тільки з мовленням тих, хто є, так би мовити, мовною елітою того чи того етносу.

Говорячи про неправильне мовлення, ми хотіли б зупинитися на експерименті, який постійно проводиться на четвертому бакалаврському та першому магістерському курсах перекладацького відділення факультету іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка у місті Кропивницькому. Експеримент дозволив нам виявити, що сприйняття неправильного мовлення рідною мовою суттєво відрізняється від сприйняття неправильного мовлення іноземними мовами, у нашому випадку німецькою.

І це насправді так, сприймаючи інформацію рідною мовою, наші студенти мають тенденцію, нібито «пропускати повз вуха» усі повтори (тавтологія), слова-паразити та інші мовленнєві явища. Причому це відбувається навіть тоді, коли студентам конкретно поставлено завдання фіксувати такого типу мовні явища, а самі слухачі мали можливість багаторазово прослухати кожний проголошений вираз. При сприйнятті неправильного мовлення німецькою (*а до цього слід додати ще й традиційну насиченість німецької різного роду діалектизмами, адже кожна федеральна земля чи кантон німецькомовних країн має свій діалект*) ми спостерігали іншу картину: помилки в мовленні доповідача (промовця) призводили до помилок в розумінні прослуханого мовленнєвого матеріалу, або ж навіть до повного (часткового) несприйняття прослуханого.

Наявні в аудіо- відеозаписах студентам приклади німецького спонтанного діалогічного/монологічного мовлення містили в собі не тільки певні думки (світоглядні умовиводи, особисте ставлення до певних подій, вчинків тощо) учасника комунікації, але й являли у певному сенсі пошук найбільш адекватної форми вираження. Невміння (некомпетентність) виявити в цих пошуках особливу функцію діалогічного мовлення, призводило до того, що майбутні перекладачі втрачали суть перекладу, не могли осмислити/зрозуміти логіку викладу промовця (*наприклад, при вживанні німецького кон'юнктиву при заміні прямої мови непрямою тощо*). Це стало наслідком того, що вони (студенти) звикли до добре підготовленого монологічного мовлення, яке відрізняється завершеністю виразів, чіткістю означень/визначень та часто відсутністю спонтанності.

ВИСНОВКИ. На основі вищенаведеного можна зробити висновок: у процесі УДП перекладач мусить розуміти мовлення не тільки на рівні різного роду граматично правильно вжитих синтаксичних конструкцій та еліптичних зворотів, які притаманні діалогічному мовленню, але й розуміти це мовлення з тими типовими мовними помилками, які гіпотетично можуть допускати носії мови як учасники комунікативно акту.

У процесі діалогічного мовлення його учасники можуть здійснювати певні мовленнєві дієства, які можуть змінити попередньо заплановану ситуацію спілкування. Завдання ж перекладача полягає в тому, аби адекватно передати засобами мови реципієнта суть мовленнєвого акту промовця. Оскільки партнери по комунікації постійно міняються ролями, то і перекладачеві доводиться постійно змінювати напрям перекладу. Ця обставина вже сама по собі являє додаткову складність для перекладача. Виходячи з цього, слід зазначити, що, якщо перекладач часто здійснює переклад у двох напрямках, то йому загрожує небезпека «поступово втратити здатність розрізняти **медіаційні** процеси (Черноватий, 2013: 43), тобто процеси посередницької діяльності перекладача (від *англ. mediation – посередництво*), які притаманні кожній мові, та все більше змішувати особливості двох мов при кодуванні. Іншими словами процес УДП має тенденцію перетворювати систему співвіднесеності між мовою, буттям та свідомістю, що відображаються у мовній картині світу однієї мови, у систему комбінування споріднених, але не тотожних мовленнєвих понять двох і більше мов.

Цю «підступність» УДП обов'язково потрібно мати на увазі методистам при розробці дидактичних рекомендацій щодо навчання усному двосторонньому перекладу. І справді, процес УДП являє собою своєрідне «шкідливе виробництво», у ході якого навички переключення перекладача з однієї мови на іншу запроваджуються в складних умовах, коли перекладачеві необхідно нейтралізувати інтерференцію двох мов (від *лат. inter – між, взаємно* та *ferens, ferentis – який несе, переносить – взаємодія мовних систем в умовах білінгвізму, яка виникає у процесі мовних контактів тощо*). Як зазначають дослідники усного перекладу, постійні зміни напрямку переключення передбачають спеціальну роботу над нейтралізацією впливу двох мов, який проявляється в мовних буквализмах, штучних конструкціях, фрагментарному мовленні (Черноватий, 2013: 2634-266; Чужакин, 2002: 16-19; Максимов, 2007:89-9).

Підводячи підсумки до вище викладеного, ми можемо резюмувати наступне: УДП як вид професійної діяльності перекладача слід вирізняти від інших видів усного перекладу, зважаючи на його специфіку. Ця специфіка УДП визначається передусім двома обставинами: по-перше, на відміну від інших видів усного перекладу, які мають справу з монологічним мовленням, яке, як правило, попередньо підготовлене, УДП – це переклад спонтанного діалогічного мовлення з усіма можливими наслідками; по-друге, постійні зміни напрямку переключення вимагають від перекладача умінь та навичок нейтралізувати вплив не однієї, а двох мов при кодуванні.

Студентам перекладацьких відділень (при вивченні всіх видів усного перекладу) слушною порадою має слугувати таке: у навчальному та реальному усних перекладах необхідно постійно піклуватися про наявність хоча б якихось матеріалів з теми перекладу, старатися зібрати якомога більше інформації про учасників перемовин, доповідачів: персональні дані, звання, титули, посади, назви фірм/підприємств та їхні сфери діяльності

тощо. Адже попередня проінформованість завжди була, є і буде запорокою якісного та повноцінного усного перекладу.

На превеликий жаль, в українських вишах, де вивчається фаховий переклад, усним видам перекладу, на наш погляд, приділяється недостатньо уваги. Причиною тому є той факт, що при вступі на спеціальність «035 Філологія» зі спеціалізаціями «035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша німецька; 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно)», перша англійська» абітурієнти в Україні не мають права вибору, ким бути по закінченню вишу – усним чи письмовим перекладачем. В Україні, на протигагу прогресивній світовій практиці, усі випускники перекладацьких відділень отримують загальну кваліфікацію – «Перекладач» із зазначенням мови чи декількох мов, а тому і навчальні та робочі плани з підготовки перекладачів є більш загальними, а не предметно-фахово направленними, що суттєво впливає на якість підготовки фахівців саме з усного перекладу.

Перспектива дослідження. На нашу думку, для українських вишів давно назріла потреба у виокремленні **усного перекладознавства** як окремого фаху та в укладанні та публікації підручників з теорії та практики **усного двостороннього перекладу українсько-німецького та німецько-українського напрямів.**

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Баран Я.А., Зимомря М.І., Білоус О.М., Зимомря І.М. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. –Вінниця: Нова Книга, 2008. – 256 с.
2. Білоус О.М., Пянківська І.В. Національні варіанти німецької мови (у лінгвогеографічному, соціолінгвістичному, лінгвістичному та лінгвокультурному аспектах): Навч. посіб./ О.М.Білоус, І.В. Пянківська. – Київ: «Центр учбової літератури», 2019. – 314 с.
3. Білоус О.М. Теорія і технологія перекладу. Курс лекцій: доопрацьований та доповнений. Навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. – Кіровоград: РВК КДПУ ім. В.Винниченка, 2013. – 200 с.
4. Васківська Г., Паламар С., Порядченко Л. Психолінгвістичні аспекти формування культури діалогічного спілкування //Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistic.– Том 26(2): Психолінгвістика. Серія: Філологія. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М., 2019. – С.11–26.
5. Демецька В. Адаптивна модель перекладу в психолінгвістичному вимірі //Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistic.– Том 26(2): Психолінгвістика. Серія: Філологія. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М., 2019. – С. 70–90.
6. Зінукова Н.В. Навчання студентів магістратури усного послідовного перекладу // Danish Scientific Journal.– Vol. 2. – No 10,2018. – С. 18–23.
7. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник для студентів вищ. навч. закл. /Т.Р.Кияк, А.М.Науменко, О.Д.Огуй. – 3-е вид., доп. і перероб. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2014. – 640 с.
8. Леонтьев А.А. Психолінгвістические единицы и порождение речевого высказывания. Изд. 3-е, стереотипное. – Москва: КомКнига, 2005. – 312 с.
9. Максимов С.Е. Усний двосторонній переклад (англійська та українська мови): Навчальний посібник. Видання друге, виправлене та доповнене / Сергій Максимов – Київ: Ленвіт, 2007. – 416 с.
10. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник/ Л.С.Панова, І.Ф.Андрійко, С.В. Тезікова та ін.. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.
11. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-ге, випр. і перероб. /Кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої.– К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
12. Нестеренко Н.М. A Course in Interpreting and Translation. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 240 с.
13. Саприкін С.С., Чужакін А.П. Світ усного перекладу; навчальний посібник / Сергій Саприкін, Андрій Чужакін. – Вінниця: Нова книга, 2011. – 224 с.
14. Синегуб С.В. Theorie und Praxis der Übersetzung: Deutsch – Ukrainisch. Теорія та практика перекладу з німецької мови.: Навч. посібник / С.В.Синегуб – К.: Вид. центр КНЛУ, 2018. – 272 с.
15. Станиславский К. Работа актера над собой в творческом процессе переживания.– Москва: Махаон, 2017. – 512.
16. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ Р.М.Фрумкина. – 4-е изд.б стер.– М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 320 с.
17. Чередниченко О. Переклад – Культура – Ідентичність. – Київ: Видавець Заславський О.Ю., 2017. – 224 с.
18. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. Освіти за спеціальністю «Переклад»/Л.М.Черноватий. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.с. 252)
19. Чужакін А. Мир перевода. Устный перевод XXI. Seguel: практика+теория. Синхрон / Андрей Чужакін. – М.: Р.Валент, 2002. – 232 с.
20. Швачко С.О. Проблеми синхронного перекладу: Навчальний посібник / Світлана Швачко. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 112 с.

21. Best, J., Kalina, S. (Hrsg.). *Übersetzen und Dolmetschen: eine Orientierungshilfe.* –Tübingen: Basel: Francke, 2002. – 341 S.
22. Bilous, O. *Surzhyk und Streben nach geistiger Wiedergeburt der ukrainischen Sprache: aus der Sicht westlicher Forscher // Наукові записки. – Серія: філологічні науки (мовознавство).– Випуск 137. – Кіровоград: Видавель Лисенко В.Ф., 2015. – С. 336–343.*
23. Kobyakova I. *Teaching Translation: Objective and Methods / I. Kobyakova, S. Shvachko // Advanced Education. - N 5 . – Kyiv: Kyiv Polytechnic Institute, 2016. – P. 9-13.*
24. Pöchhacker, F. *Introducing Interpreting Studies.* – London: Routledge, 2004.– 252 p.
25. Pöchhacker, F. *Dolmetschen. Konzeptuelle Grundlagen und deskriptive Untersuchungen.– Tübingen: Stauffenburg Verlag 2000. – 336 p.*
26. Snell-Hornby, M., Höning , H.G., Kussmaul, P., Schmitt, P.A. (Hrsg.). *Handbuch Translation// Zweite, verbesserte Auflage., 2006. – Tübingen: Stauffenburg Verlag Brigitte Narr GmbH. – 434 S.*
27. Wirl, J. (1958). *Grundsätze zur Problematik des Dolmetschens und des Übersetzens. – Wien; Stuttgart: Braumüller, 1958. – 79 S.*

REFERENCES

1. Baran, Ya., Zymomria, M., Bilous, O., Zymomria, I. (2008). *Phraseology: significant values. A textbook for students of foreign language departments. Vinnytsia: Nova Knyha, 256 s.*
2. Bilous, O., Piankovska, I. (2019). *National variants of the German language (in linguistic and geographic, sociolinguistic, linguistic and linguacultural aspects): A textbook. Kyiv: Centr ucbovovii literatury, 314 s.*
3. Bilous, O. (2013). *Translation theory and technology. A course of lectures: modified and supplemented. A textbook for students of translation departments. Kirovograd: RVK V.Vynnychenko-KSPU, 200 s.*
4. Vaskivska, H., Palamar, S., Poriadchenko, L. (2019). *Psycholinguistic Aspects of Formation of Culture of Dialogical Communication . Psycholinguistic.– Vol. 26(2): Psycholinguistic. Series: Philology. Pereiaslav-Chmelnytskii: FOP Dombrovska J.M., s. 11–26.*
5. Demetska, V. (2019). *Adaptive Model in Translation: Psycholinguistic Dimension. Psycholinguistic.– Vol. 26(2): Psycholinguistic. Series: Philology. Pereiaslav-Chmelnytskii: FOP Dombrovska J.M., s. 70–90.*
6. Zinukova, N. (2018). *Teaching consecutive interpreting to graduate students, Danish Scientific Journal, Vol. 2, No. 10, pp. 18–23.*
7. Kyiak, T., Naumenko, A., Ohui, O. (2014). *Translation studies (German-Ukrainian): A textbook for university students. 3rd edition, supplemented and modified. Chernivci: Bukrek, 640 s.*
8. Leontiev, A. (2005). *Psycholinguistic units and speech utterance generation. 3rd ed., stereotyped. Moscow: KomKnyha, 312 s.*
9. Maksimov, S. (2007). *Bilateral interpreting (English and Ukrainian): A textbook. Second edition, corrected and supplemented. Kyiv: Lenvit, 416 s.*
10. Panova, L., Andriyko, I., Tezikova, S., et al. (2010). *Methods of teaching foreign languages in general educational institutions: A textbook. Kyiv: Akademia, 328 s.*
11. Nikolaeva, S., et al. (2002). *Methods of teaching foreign languages in secondary schools: A textbook. 2nd edition, corrected and modified. Kyiv: Lenvit, 328 c.*
12. Nesterenko, N. (2004). *A Course in Interpreting and Translation. A guide for students and teachers of higher educational institutions. A Course in Interpreting and Translation. Vinnytsia: Nova Knyha, 240 s.*
13. Saprykin, S., Chuzhakin, A. (2011). *The world of interpretation. A textbook. Vinnytsia: Nova Knyha, 224 s.*
14. Syniehub, S. (2018) *Theorie und Praxis der Übersetzung: Deutsch – Ukrainisch. Kyiv: KNLU, 272 s.*
15. Stanislavsky, K. (2017). *The work of an actor at improving himself in the creative process of experiencing. Moscow: Machaon, 512 s.*
16. Frumkina, R. (2008). *Psycholinguistics: A textbook for students of higher educational institutions. 4th edition, stereotyped. Moscow: Akademia, 320 s.*
17. Cherednichenko, O. (2017). *Translation – Culture – Identity. Kyiv: Saslavskii O.Y., 224 s.*
18. Chernovaty, L. (2013). *Methods of teaching translation as a specialty: A textbook for students of higher educational institutions in the “Translation” specialty area. Vinnytsia: Nova Knyha, 376 s.*
19. Chuzhakin, A. (2002). *The world of translation. Interpretation XXI. Seguel: practice+theory. Synchronous. Moscow: R.Valent, 232 s.*
20. Shvachko, S. (2004). *Simultaneous interpretation problems: A textbook. Vinnytsia: Foliant, 112 s.*
21. Best, J., Kalina, S. (Hrsg.) (2002). *Übersetzen und Dolmetschen: eine Orientierungshilfe. Tübingen: Basel: Francke, 341 S.*
22. Bilous, O. (2016). *Surzhyk und Streben nach geistiger Wiedergeburt der ukrainischen Sprache: aus der Sicht westlicher Forscher. Naukovi zapysky, Series: Philological Sciences, Issue 137. Kirovograd: Lysenko V.F., s. 336–343.*
23. Kobyakova, I. (2016). *Teaching Translation: Objective and Methods / I. Kobyakova, S. Shvachko // Advanced Education. – N 5 . Kyiv: Kyiv Polytechnic Institute, p. 9–13.*
24. Pöchhacker, F. (2004). *Introducing Interpreting Studies. London: Routledge, 252 p.*
25. Pöchhacker, F. (2000). *Dolmetschen. Konzeptuelle Grundlagen und deskriptive Untersuchungen. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 336 p.*
26. Snell-Hornby, M., Höning , H.G., Kussmaul, P., Schmitt, P.A. (Hrsg.). (2006). *Handbuch Translation// Zweite, verbesserte Auflage. Tübingen: Stauffenburg Verlag Brigitte Narr GmbH, 434 S.*

27. Wirl, J. (1958). Grundsätze zur Problematik des Dolmetschens und des Übersetzens. Wien; Stuttgart: Braumüller, 79 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Олександр Білоус – кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики, декан факультету іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, місто Кропивницький. Заслужений працівник освіти України.

Наукові інтереси: семантико-стилістичний аналіз художніх творів, теорія і практика перекладу германських мов.

Ольга Білоус – старший викладач кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, місто Кропивницький.

Наукові інтереси: українсько-німецькі міжлітературні зв'язки, теорія і практика перекладу германських мов.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Oleksandr Bilous – Doktor of Philosophy (Ph.D.), Full-Professor, Professor of the Department of Translation, Applied and General Linguistics, Dean of the School of Foreign Languages, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University in Kropyvnytskyi, Honoured Educator of Ukraine.

Scientific interests: semantic and stylistic analysis of fiction texts, theory and practice of translation of Germanic languages.

Olha Bilous – Master teacher of the Department of Translation, Applied and General Linguistics, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University in Kropyvnytskyi.

Scientific interests: German-Ukrainian interliterary relations, theory and practice of translation of Germanic languages.

УДК 811. 161. 1'373.23

DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-4077.2020.187.88>

ФЕНОМЕН ЛАКУНАРНОСТІ В ІБЕРО-РОМАНСЬКІЙ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕВОДІ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕВОДА КОМІКСА «СУДЬБА НУМАНСІЇ» С ІСПАНСЬКОГО НА РУССКИЙ)

Анна ХОДОРЕНКО (Днепр, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2086-8881>

e-mail: Khodorenko_anna@ua.fm

ХОДОРЕНКО Г.В. ЯВИЩЕ ЛАКУНАРНОСТІ В ІБЕРО-РОМАНСЬКІЙ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ «ДОЛЯ НУМАНСІЇ» З ІСПАНСЬКОЇ НА РОСІЙСЬКУ). В статті в загальному вигляді розглядаються проблеми перекладу лакунарних одиниць при перекладі твору "Доля Нумансії" з іспанської в російську, пов'язані з явищем лакунарності, використовуються функціональний, та порівняльний методи, а також метод контекстологічного аналізу міжмовного та структурно-семантичного. Наведено приклади, розглянуто основні трансформації при перекладі, проаналізовано проблеми невідповідностей. Охарактеризовано явище культурно-мовної лакунарності як джерела невідповідностей при перекладі, пропонуються шляхи вирішення.

Ключові слова: лакунарність, номінація, семантика, трансформації, переклад

KHODORENKO Anna. LACUNARITY PHENOMENON IN IBERO-ROMANCE PHILOLOGY ON THE MATERIAL OF THE COMICS «THE FATE OF THE NUMANTIA» TRANSLATION FROM SPANISH INTO RUSSIAN. The article makes an attempt analyze general and specific problems of the translation of lacunar units in the translation of the modern Spanish literature work, «The Fate of the Numantia». The material of the analysis is original translation from Spanish into Russian made by the author of the present article. The problem being discussed in the article deals with the phenomenon of lacunarity. Methods used are both functional and comparative approaches, as well as the method of contextual analysis of inter-language and structural-semantic comparison of lacunar units. The paper contributes the study of the inter-semiotic translation of comic books by means of a descriptive analysis of the translation of the comic "Numantia" and peculiar characteristics of Spanish-Russian translation with pragmatic functions focused. The study is carried out through an effective analysis of the two languages and their relations while translating the comic book into Russian. This work deals with the peculiarities of intersemiotic translation. It is proving to facilitate the clarification of the concepts given in the target original text considering other kinds of translation such as interlinguistic or intralinguistic types of translation. The intention of the work is, therefore, to study the main characteristics of the comic